

ODRAZ DRUŽBENEGA DELOVANJA JEZIKA V RAZMERJU BESEDOTVORJE – BESEDILOTVORJE

Andreja Žele

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 81'373.611'38:81'42

Leksika je skladenjskopomensko soodvisna z besedilom, ta soodvisnost se zlasti eksplicitno odraža v tvorjenkah, ki odpirajo tvorbeno-pretvorbene vidik med tvorjeno leksiko in skladnjo. Vzporedno je tudi stil besedotvorno-besedilotvorna dejavnost, saj sta besedotvorna in besedilotvorna stilistika prek izbora jezikovne prvine in jezikovne dejavnosti vzajemno oz. soodvisno povezani.

leksika, besedotvorje, besedilotvorje, besedotvorno-besedilotvorna dejavnost

In terms of syntax and semantics, lexis interacts with the text, and this interaction can be explicitly observed in complex words, which open up the generative-transformational aspect between complex lexis and syntax. Parallel to this, style can also be seen as a word-formational and text-generating activity, as word-formational stylistics and text-generating stylistics are mutually interdependent through the selection of language elements and language activity.

lexicon, word-formation, text-generation, word-formational and text-generating activity

1

Besedotvorje in besedilotvorje odražata dinamičnost oz. procesualnost jezika, zato sta pomembna mehanizma jezika. Za razmerje besedotvorje : besedilotvorje so med razpoložljivim gradivom izbrane novejšje tvorjenke glede na besedilni tip, v katerem so pogoste oz. celo prevladujejo v razmerju z drugimi tvorjenimi in netvorjenimi leksemi.¹ Upoštevano je triadno razmerje besedilo – žanr – diskurz.

2 Besedotvorna tipologija novejšje leksike

Znotraj sistemsko predvidljive tvorjenosti je treba poudariti izpeljavo, zlasti višjestopenjske izpeljanke, in pa zlaganje z besedno-zvezno skladenjsko podstavo.

Sistemsko predvidljiva tvorjenost se pri novejšji leksiki omejuje na predvidljivo število morfemov v tvorjenki glede na predvidljivo

število in zgradbo sestavin v skladenjski podstavi, medtem ko tvorbeno-pretvorbene zveze med tvorjenko in njeno skladenjsko podstavo največkrat ne more biti, slednje pa je ključni pogoj, da bi se nove tvorjenke tako pomensko kot izrazno vključile v jezikovni sistem slovenščine (Vidovič Muha 1988: 162, 2011: 297).

2.1 Višjestopenjskost izpeljank

Višjestopenjskost izpeljank izkazuje že morfemski sestav njihovih priponskih obrazil, npr. na *-nica*: *čokoladnica*, *muzikalnica*, *poletnica* (po analogiji npr. *prizivnica*, ki je do danes že izgubila poimenovalno vlogo) in na *-ovec/-evce*: *dnevnikovec*, *eldeesovec*, *tevejevec*, večja redkost je *-nina*: *pristopnina*. V smislu strnjevanja propozicije sta že ustaljeni in pričakovani, pa tudi najbolj produktivni obrazili *-nje* in *-ost*: *očetovanje*, *pedaliziranje* (nasproti npr. *pedalizacija*), *izolativnost*,

¹ Upoštevano je leksemsko gradivo, zbrano za *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ter pogostnostno in besedilno potrjeno v korpusih Nova beseda (http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html) in Gigafida (<http://demo.gigafida.net>).

manjrazvitost, razsrediščenost. Pri najpogostejše rabljenih domačih obrazilih je očitna tudi zabrisanost oz. nevtralizacija slovničnih kategorij živosti in človeškosti, npr. *balerinka : balirka : govorka, disketar : popar : zavorovalničar, dlančnik : gladovnik, mobilec : tatarec : medijec*; uporablja se *motilnik: Mobilni telefoni so lahko usodni motilniki občutljivih naprav in tudi motilec v močnejši motilci na nizkih frekvencah, s človeško* so označene izpeljanke kot *bikica, rakica, robotik* nasproti npr. *neživo* pri *tajnica* ipd.² Slengovsko ali vsaj stilno zaznamovano obravnavamo nekatere nove izpeljanke na *-ica* tipa *frendica, starčica*, na *-ič*: *kafič, krimič, narkič* in na *-aš*: *aferaš, forumaš, linijaš*, tudi izlastnoimenske izpeljanke kot *istrabenzaš, ultraš* ipd.

Opazna je raba prevzetih obrazil³ *-ing, -(j)ada, -cija, -ija, -or, -er, -ar, -id, -ist: rafting* (nasproti: *raftanje*), *lifting, piling* (nimata druge ustreznice), *parking* (*parkiranje*), *kanjoning* (*soteskanje*), *kaskada* 'izvajanje elementa v zaporedju', *golažiada, formacija* 'razvrstitev tekmovalcev, skupina z razvrstitvijo', *berlusconizacija* (nasproti: *bushizem*), *marketizacija, participacija, privatizer – privatizator, marker, tester, deložator, marketingar, odpadar, trenirkar, karotenoid, ragbijaš – ragbijist, blogger/blogar – blogist, mačist* ipd.

Novejše tvorjenke so pridevniške ali glagolske izpeljanke, ki označujejo novejšo pojavnost z vsebinsko aktualnim korenskim morfemom, npr. *jogijski, jogurtni, filmični; blogati, facebookati, finiširati, fintirati, goglati, konektati, levičariti, SMS-ati* ipd.

Kot izpeljavne različice se zapisujejo tudi kratičnice, zapisane po črkovalnem branju: *cede : cedejka, betece, emšo, esemes, dedeve, džiesem* ipd.

² Tudi z informativno-normativnega vidika so potrebni oz. nujni podrobnejši opisi pri leksikološko-leksikografski obdelavi teh tvorjenk oz. izpeljank, kar je vključno z geslovníkom novejšega besedja predstavljeno in pokomentirano v monografiji *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)* (Gložančev idr. 2009).

³ Prevzeta obrazila so bila z vključitvijo v sistem slovenščine poimenovana tudi kot »sistemsko nova obrazila« (Logar 2006: 92).

2.2 Afiksoidne zloženke

Pri novejši leksiki je že ustaljena raba pomensko specializiranejšega obrazila t. i. sufiksoida tipa *-mat, -teka, -drom, -fil, -holik, -manija, -pat, -man: kruhomat, mlekomat, DVD-teka, avtodrom, presofil, darilomanija, meteoropat, walkman, discman*, manj verjetni so znotraj t. i. afiksoidov tudi prefiksoidi tipa *avto-, ultra-, paro-, mini-, maxi-, mikro-*: *avtoportret, avtoimunski, ultramaraton, ultrahitri, paroprepustnost, minibiografija, maksiprocess, mikročip, mikrokozmos* ipd. Na meji med prefiksoidom in polnopomenskim prvim delom zloženke je tudi *sam-*: *samovzdrževanje, samozaposlitev* (Zemskaja 2009: 57), ki je med najproduktivnejšimi v slovanskih jezikih sploh. Med afiksoidnimi zloženkami s tujimi prefiksoidi so tiste z *multi-, turbo-*; *-fil, -holik, -mat, -net: multinacionalka, multimedijski, turboglasba, turbouspeh, mlekoholik* ipd. Razširjajo pa se tudi afiksoidne zloženke z domačimi afiksoidi *-pis, -vod, -mer, malo-, vele-*, ki so zaradi posplošitve pomena obdržali samo besedotvorni pomen in se zato iz besedotvorne podstave preselili v obrazilni sestav, npr. *dobropis, plinovod, plinomer, obramboslovje, malopodjetnik, veletrgovec*.

Med novejše zloženke sodijo nekatere **medponsko-priponske zloženke** s stavčno skladenjsko podstavo, npr. *črnogradnja, filmoljub, novorek; nizkopodni/nizkopražni* (*avtobus*), *nizkoprorračunski* (*film*), *zunajsončni/izvensončni* (*planet*); med novejšimi zloženkami pa prevladujejo medponskoobrazilne zloženke z besednozvezno skladenjsko podstavo: *samovzdrževati se, adidasoprema, fitnesscenter, internetkafe, koktailobleka, kombilimuzina* (< limuzina kot kombi?) ipd. V zvezi s temi zloženkami se pojavi tudi sintagma »analitični pridevnik« (Zemskaja 2009:

61) za prevzete nesklonljive pridevnike, tudi t. i. konverzne pridevnike, tipa *fitnes*, *internet*, *disko* ipd.; *elektromobil* bi bil lahko primer zlaganja s krnjenjem, ker je izpadel morfem *avto*- v smislu skladenjske podstave 'avtomobil na elektriko'.

Možnost substitucije posameznih sestavin lahko uvršča med sistemsko predvidljive tudi **novejše tvorjenke brez pretvorbene-tvorbene možnosti v slovenščini** – med tovrstne prištevamo tudi prevzete zloženke z internacionalizirano (prevzeto) določujočo ali določano sestavino, ki je zamenljiva (in navadno nima slovenske ustreznice v besednozvezni skladenjski podstavi);⁴ *afro-*, *aero-*, *agro-*, *audio-*, *akva-*, *bio-*, *eko-*, *info-*, *kiber-*: *afro-novost*, *aerosolizacija*, *agroservis*, *akvapark*, *ekotrgovina*, *infosejem*, *kiberpanker*, *kiberklub* ipd.

Novejši tip zloženek s črkovno sestavino tipa *e-*, *i-* ali *m-*, ki je hkrati določujoča sestavina jedrne sestavine, so t. i. **e-tvorjenke**,⁵ ki glede na ustaljeno rabo že sodijo v podtip zloženek z vezajno začetnico *e-*, *m-* in *i-*, ki imajo predvidljivo skladenjsko besednozvezno podstavo s pridevniško določujočo sestavino tipa 'elektronski, mobilni ali internetni': *e-knjiga* (nasproti neutemeljeni in zato nepravilni rabi *eknjiga*); skladenjskopodstavno in besedotvorno so primerljive z zloženkami s kratično zvezo tipa *PIN-številka* (< PINovska številka) ali *C-vitamin* (< Cejevski vitamin) ipd.⁶

2.3 Manj pogoste novotvorjenke

Sestavljenke: nadjata, prapok, pravoda, predsetvenik, prenajedati se, prifotkati (si), prismasati, sformatirati, sklonirati, zaasfaltirati, zamoralizirati, zamuzicirati, zasneževati, zatraviti, zazeleniti, zazipati, zdigitalizirati, zerotizirati, zgenerirati, zindividualizirati, zmasakrirati, zminimalizirati, zminirati,

zmonopolizirati, zlobirati, zrelaksirati ipd; **tvorjenke iz predložne zveze:** ufilmiti, udružbiti, vprogramirati; **modifikacijske izpeljanke:** metuljček, ježek, polžek, miška; zvončkljati, davkovati, telefonariti, fotkati, koketkati, kuhariti, martinčkati se, šminkirati, paničariti, pipniti ipd.

2.4

Zunaj sistemsko predvidljive tvorjenosti so sklopi, potencialne zloženke, prekrivanke (ki so hkrati lahko tudi okrnjenke) in okrnjenke.

2.4.1 Sklopi

Sklopi v smislu »lepljenja besed« so *enodnas*, *nevemkateriže*, *čistomimo/čistbrezveze zabava*, *tvojihpetminut agencija*, *nočindan trgovina* ipd.

Pogost je pojav t. i. sklopljenih krnov – tj. sklapljanje nepredvidljivih krnov: *vlog* (< video blog), *blogaton* (< blogarski maraton), *moblog* (< mobilni blog), *dokudrama* (< dokumentarna drama) ipd. Gre za prekrivanje v posameznih črkovnih sklopih kot presečnih množicah: *mobitelova itak džabest ponudba*.

2.4.2 Potencialne zloženke

Med sistemsko nepredvidljive potencialne zloženke, tj. brez pretvorbene-tvorbene vezi med tvorjenko in skladenjsko podstavo ter tudi glede na nepredvidljivo število in zgradbo sestavin pri tvorbi, samo zaradi več polnopomenskih morfemov uvrščamo tvorjenke tipa *mobitel* (< mobilni telefon), *mobinet* (< mobilni internet), *mobikartica* (< kartica za mobitel), *telemobil* (< telekomunikacijska mobilnost), *biblioklas* (< bibliotečna klasifikacija), *MobiPoštar/Mobipoštar* (< mobilni aparat v vlogi poštarja), *TeleBanka* (< telefonsko bančništvo), ki so za zdaj označene kot krnjene zloženke (Stramljič Breznik 2010: 135).

⁴ V slovenskem jezikoslovlju so bile opisane kot »zloženke z nadomestno določano sestavino« (Vidovič Muha 1988: 162) oz. »zloženke z nadomestnimi (prevzetimi) sestavinami SPo [sklidenjske podstave]« (Vidovič Muha 2011: 296).

⁵ O njih Logar 2004.

⁶ O tipu zloženek z eno črkovno sestavino ali s kratično zvezo piše I. Stramljič Breznik 2010.

Nesistemska raba obojestransko stičnega vezaja se izraža v rabi tvorjenk *in-line*, *on-line*, *off-line*, *one-man*, *sit-com* (poleg: *sitcom*, *sitkom*) ipd. Enako nesistemska je tudi raba ločil kot *si.mobil*, *itak.si* ipd.

2.4.3 Prekrivanke (in okrnjenke hkrati)

Tvorjenka nastane s sklapljanjem krna in cele besede ali dveh krnov, ki ohranjata prepoznavna dela obeh besed iz besedne zveze. Novotvorjenka poleg besedne igre in namenske dvoumnosti lahko vsebuje še prvino zvočnega slikanja – rime:⁷ (*E*)*stradanje* < 'novice iz sveta estrade', dvoumno: *Estrad-anje* : *E-stradanje*, *globelost* (< globalna debelost), *protestival* (< protestni festival), *berlinale* (< berlinski anale), *furminator* (< fur + terminator 'glavnik za odstranjevanje podlake oz. podlanke').

2.4.4 Okrnjenke

Okrnjenke tipa *mobi* (poklicati na mobi), *mobil* (mobili kot gibljive plastike, hoteti biti mobil), *profi* (profi vojska, biti pravi profi), *holik* (Na holik je slišal, na delo pa ne.).

3 Nova leksika z vidika pomenov

3.1

Praviloma se obstoječi leksemi stalno pomensko širijo. Pomensko se širijo tako že ustaljeni kot novejši in novi leksemi, npr. *kruhomat* je 'naprava za pripravo kruha' in 'naprava za oddajo oz. delitev kruha'; *humus* je tudi 'jed kot čičerikin namaz', *inkubator* (*mladih raziskovalcev*), *butik* (*sladic/kruha*), *gnezdenje* (*podatkov*).

3.2

Manj pogosta ali celo redka je pomenotvorna oživitev izrazja (izkazana npr. na Internetu v letu 2010): *ceh* (društvo Mladinski ceh), *borza* (pravila Ljubljanske borze d. d.), *borznik* (Naj vse skupaj propade, borzniki pa naj si najdejo pošteno delo.), *buržuj* (izbrani

novopečeni buržuji), *dražbenik* (klikanje dražbenika z miško), *mecen* (gospodarstvenik in mecen), *koncesionar* (koncesionar kot izvajalec javno-zasebnega partnerstva), *perišče* (avtopralnica s petimi perišči), *akcijski* (akcijska cena), *jogurti* (jogurti preliv, jogurtna revolucija), *goveji* (goveja glasba, goveja tv) ipd.

4 Funkcioniranje novejšje leksike v besedilih – prikaz soodvisnosti besedotvorne in besedilotvorne stilistike

Besedotvorni sistem jezika se dejavno uresničuje šele v besedilih in s tem postaja jezikovna realnost in hkrati jezikovna kompetenca nositeljev določenega jezika. Živahno delovanje besedotvorja in z njim povezanega besedilotvorja je konkreten pokazatelj rabe skladijskih vzorcev znotraj določenega jezika; besedotvorna stilistika je del besedilotvorne stilistike.

4.1 Vzajemnost besedotvornega in besedilotvornega delovanja

Leksemski vidik. Vloga novejšje leksike v slovenščini je aktualizacija besedotvorja kot procesualnega mehanizma/delovanja v konkretnih besedilih: 1) aktualizacija razmerja netvorjeno – tvorjeno v tvorbeno-pretvorbenem procesu, 2) aktualizacija besedotvorne zgradbe leksemov in pomenotvorna aktualizacija obrazil, vključno s pomenskim razhajanjem istokorenskih novotvorjenk, 3) aktualizacija obrazilne sinonimije znotraj istega besedotvornega pomena, 4) aktualizacija besedotvorne igre in ekspresije glede na konkretno besedilo.

Besedilni oz. slovnični vidik. Z vidika besediloslovja se triado diskurz – žanr – besedilo razlaga, da je diskurz celota diskurzivnih praks v družbi in vključuje sistem različnih žanrov, žanr pa je v najširšem smislu oznaka za tip besedila. Pri obravnavi razmerja leksika : diskurz/žanr/besedilo je dovolj, da ločujemo performativne oz. izvršne diskurze, ki

⁷ V zvezi s tipologijo tvorbeno-pretvorbeno nepredvidljive leksike je bila upoštevana besedotvornostilistična obravnava Nataše Logar (2006).

so prek medosebne metajezikovne funkcije s ciljnim naslovniki vezani zlasti na področje prava, kognitivni ali spoznavni diskurzi so prek ideacijske funkcije jezika vezani na področje znanosti, imaginativni ali domišljijiski diskurzi z vsemi možnimi žanri so prek besedilotvorne funkcije vezani na področje umetnosti in besedne ustvarjalnosti nasploh, pragmatični ali uporabnostni diskurz pa se z manipulacijo vseh omenjenih metajezikovnih funkcij povezuje z vsakdanjo prakso človekovega delovanja in to najširše področje pokrivajo mediji.⁸

4.1.1 Vzajemno živahno besedotvorno in besedilotvorno delovanje

V pragmatičnih besedilih (vsakdanjih uporabnostnih, reklamnih in informativnih), ki jih proizvajajo zlasti mediji, in v domišljijiskih besedilih, od umetniškega leposlovja do zabavnega trivialnega branja, je najbolj opazna živahna in aktualna besedotvorna dejavnost in poudarjena je tudi besedilotvorna metajezikovna funkcija, ki poudarja zlasti način podajanja vsebin. V teh subjektiviziranih žanrih, tako praktičnih kot zasebnih, se nenehna besedotvorna dejavnost kaže:

- 1) kot izmenjevanje tvorjeno-netvorjeno znotraj istopomenske rabe leksema: *bandži – bungee – bandžiskok – bungee jumping – bandžati* (To je edini center za skoke z elastiko (bungee jumping). In vse bi naredila, recimo, skočila bi tudi bandži, če bi bilo treba. In če sta za, bosta imela prvo bandži poroko v Evropi (časopis Dobro jutro, 2003));
- 2) kot besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk, vključno s pomen-skim razhajanjem istokorenskih novotvorjenk: *stajkunizirati* (Skladov zaenkrat še ni nihče stajkuniziral (Internet 2011)), *kokakolizacija* (Ni se moč izogniti kokakolizaciji in mcdonaldizaciji (Dnevnik 2001)), *očetovanje* (V Sloveniji je praksa

aktivnega očetovanja še precej v zametkih (revije 2005)), *družbenica* (družbenica – imetnica obeh poslovnih deležev (Delo 2008)), *soproizvodnja* (soproizvodnja električne in toplotne energije (Novice 2007)); pomensko razhajanje istokorenskih novotvorjenk je v primerih *odpadnik – odpadar* ipd.

- 3) kot širitev obrazilne sinonimije in homonimije: *blogar – bloger – blogist – blogaš, ploščarna, bukvarna, kruharna* (po analogiji *knjigarna, pisarna* ipd.; Tega ne dobiš niti v specializiranih ploščarnah v Ljubljani (časopisi 2007), Ponoči se je vračal z ženitovanja in čisto sam šel mimo tako imenovane kruharne (B. Gradišnik, 1999)), *družbenost* (kot antipod *zasebnosti*), *srečališče* (po analogiji *zbirališče*; Aktivno bomo vzpodbujali in razvijali medgeneracijska srečališča Mariborčanov (Internet 2010)), *družinskost* (strankarska tv družinskost (Delo 2000));
- 4) kot aktualizacija besedotvorne igre in ekspresije:⁹ *foruumaš – forumaš* (Prepričan sem, da gre pri anonimnih forumaših za zelo podkovane strokovnjake (Internet 2010)), *hudojček* (Hudojčki, katerih edini namen je, da na naš obraz privabijo nasmeh, iz naših ust pa vzklik: »O hudo!« (Anja 2005)), *šerati* (To naj bi bilo zavezništvo, zdaj pa neke /dez/informacije šerajo (Internet 2011)), *všečkati* (Všečkajte članek o albumu (Internet 2011)).

4.1.2 Potreba po večji ustaljenosti in predvidljivosti

Na področje objektiviziranih oz. javnih žanrov sodijo kognitivna besedila s področja znanosti in tudi performativna upravljalna besedila, ki večinoma segajo na področje organizacijskih ved in prava, morajo v smislu ciljnosti in izvršnosti vsebine imeti veliko bolj predvidljivo leksiko, tako izrazno kot pomensko, saj je za znanstvena oz. strokovna

⁸ Tipologijo diskurzov povzemam po Skubicu (2005), ki mu je med drugim uspelo sintetizirati nekatere relevantne tuje jezikoslovne ugotovitve ter jih ustrezno predstaviti in uporabiti v slovenščini.

⁹ Zlasti na ta segment leksike je konec devetdesetih opozoril Korošec (1998: 26–33).

besedila prevladujoča ideacijska/predstavna metajezikovna funkcija s poudarjenim vsebinskim področjem, za izvršna besedila pa medosebna metajezikovna funkcija s poudarjenim načinom podajanja vsebine. Novotvorjenke zato ostajajo v sistematiziranih oz. ustaljenih besedotvornih vzorcih, torej raba ustaljenih besedotvornih obrazcev v besedilnih obrazcih. V strokovnih besedilih je opazna močna zastopanost obrazila *-nik* in zlasti njegova širitev, tudi pomenotvorna: *kodralnik* in *ravnalnik* (namesto npr. *figaro* v frizerski stroki), *oprijetnik* (za *body/bodi* na modnem področju), *urejevalnik*, *prevajalnik*, *dekodirnik*, *razhroščevalnik* (v računalništvu); opazno rabljene so tudi novotvorjenke kot *vršičkati* (Rastline redno vršičkajte (Vrtnarski priročnik 2002)), *pravoda* (naravna negazirana mineralna voda z nizko vsebnostjo natrija (Internet ustanove 2010)), *telomer* (podvojitve DNK, ki se nahajajo na koncih kromosomov (Strokovno besedilo, Zdravje, 2005)), *suhozid* (Terasast vrt oblikujemo s suhozidi (strokovna revija Rože in vrt 2002)), *blogoreja* (Na spletu razsaja anonimna blogoreja (Dnevnik 2009)).

5 Težnja k zabrisovanju leksemsko-skladenjskih mej med sociolekti oz. med sociolekti ter standardno rabo?

Tudi zabrisovanje leksemsko-skladenjskih razlik med dialekti in slengi kot tudi med sociolekti in standardno rabo, npr. med vsakdanjo govorjeno slovenščino in knjižno zapisano slovenščino, je možno v pragmatičnih (pretežno poročevalskih) in domišljijah besedilih.¹⁰ V narečnih govorih pozabljene narečne besede pogosto zamenjujejo slengizmi, status slednjih pridobivajo tudi sproti prevzeti izrazi, ki postajajo del vsakdanje, tudi zapisane leksike. Najbolj navadno in pričakovano je, da se tvorjenke brez besedotvornih obrazcev uporabljajo v besedilih brez besedilnih obrazcev in obratno.

Z besedotvornega vidika zagotovo sklapljanje kot vedno pogostejši pojav v sodobni

slovenščini hkrati tudi uspešno pomaga zabrisovati meje med različnimi sociolekti – uvaja hkratno igrivost na leksemski in skladenjski ravni. To leksemsko-skladenjsko hkratnost sklapljanju omogoča ravno neposredno razmerje med govorno podstavo in besedotvorno-izraznimi uresničitvami tipa *pica datekap*, *bar Bikofe*, *mim'grede kafe*, *malica k'rneki*, *čistomimo/čistbrezveze zabava*, *ortounulo mobi*, *paket trizame*, *tvojihpetminut agencija*, *nočindan trgovina*, *biti mim'stvar* ipd. Ravno s svojo zaktualizirano ubesedovalno nepredvidljivostjo oz. spontanostjo in izrazijsko živostjo so sklopi največkrat sprotne govornopisne uresničitev bodisi splošnopogovornega standardiziranega jezika ali določenega narečja oz. krajevnega govora; sklapljanje lahko poteka na ravni besedne zveze (*mim'grede kafe*) ali stavka (*Bikofe*, *Itak.si*, *Simobil*, *Taklemamo*, *Celhalozanič*, *kvatebriga bend*). T. i. aktualna prožna sistemskost v tvorjenju besed kot v besedilni stavi besed zahteva doslednejše upoštevanje členitve po aktualnosti, ki pa vsaj v vsakdanji pisni praksi ni uzaveščena; skrajni primer neupoštevanja jezikovnega standarda je npr. javni zapis, ki vabi v delikateso z *Za pojest dobr*.

Del spontane priložnostne rabe so tudi modifikacijske izpeljanke, izpeljane iz priložnostnih besednih zvez, npr. *hudojček*, *všeček*, *kengurujček*, *lupinica* ipd., na drugi strani je pomenljivo igrivo tudi pomensko kalkiranje v smislu *brezplačni dolpoteg* (za *download*), *vsiljivo čivkanje na medmrežju* (za *tvitanje na internetu*) ipd.

Viri in literatura

- Gigafida, Korpus slovenskega jezika: <http://demo.gigafida.net>.
- GLOŽANČEV Alenka, KOSTANJEVEC, Polona, 2006: Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni zapiski* 12/2. 89–103.
- GLOŽANČEV, Alenka, JAKOPIN, Primož, MICHELIZZA, Mija, URŠIČ, Lučka, ŽELE, Andreja, 2009: *Novejša slovenska leksika*:

¹⁰ O specifični poročevalskih besedil podrobneje v Korošec 1998.

- (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- HALLIDAY, Michael A. K., 1970: Language Structure and Language Function. *New Horizons in Linguistics I*. New York. 158–165.
- HALLIDAY, Michael A. K., ²1994: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- KOROŠEC, Tomo, 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- LOGAR, Nataša, 2004: Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki. Erika Kržišnik (ur.): *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Členitev jezikovne resničnosti. Obdobja 22*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 121–132.
- LOGAR, Nataša, 2006: Stilno zaznamovane nove tvorjenke – tipologija. *Slavistična revija* 54 (posebna jezikoslovna številka). 87–101.
- Nova beseda, Korpus slovenskega jezika: http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html.
- SKUBIC, Andrej E., 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena, 2010: *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*. Maribor: Zora 71.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 2011: *Slovensko skladenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- ZEMSKAJA, Elena Andrejevna, ²2009: *Slovo-obrazovanje kak dejateljnost' (na materiale periodičeskoj pečati, živoj razgovornoj reči, hudožestvennoj i naučnoj literatury)*. Moskva: LIBROKOM.